

Nagy László: *Didaktika gyermekfejlesztési alapon.* (Budapest, 1921. Kiadja a Magyar Gyermektudományi Társaság, 113 o.)

A gyermektanulmányozás nagy apostolának e jeles didaktikai műve több mint tíz évvel ezelőtt jelent meg. Sárospatak, háborús papíryanagán felsorakoztatott gondolatok azonban ma is eleven erővel hatnak. Az egyetlen magyar munka, mely a középfokú iskolák alsó négy osztályának módszertani problémáit rendszeresen tárgyalja. Maga a mű ugyan a nyolc osztályos népiskolák felsőbb tagozatának íródott, de aki ismeri a Nagy László által publikált iskolaszervezet lényegét, kétségkívül megállapíthatja, hogy a 11—14 éves gyermekek nevelésére készült didaktikai irányítások tulajdonképpen a mai középfokú iskolák alsó négy osztályára vonatkoznak.

Egyebekben a kiváló mű a dr. Domokos Lászlóné által alapított »Uj Iskola« négyosztályos polgári leányiskolájának készült. Arról volt szó, hogy e modern új nevelőintézet elinduló pedagógiai és didaktikai munkájában tudományosan rendszerbe foglalt és átgondolt lélektani alapelvek által nyerjen egységes irányítást. Nagy szükség volt erre, hisz a külföldi u.n. reformiskoláknál éppen az volt a baj, hogy módszeres eljárásaikban sokszor nélkülözték a tudományosan igazolt mélyebb lélektani alapot. Talán éppen ezért volt a külföldi reformiskoláknak annyi különböző változata.

Az »Uj iskola« munkájának lendületes elindítása terminushoz kötötte a didaktika megjelenését. Innen van az, hogy e kiváló műnek először a II. része jelent meg s a népiskola I—IV. osztályára tervbevetett alapvető rész Nagy László halála miatt meg sem jelenhetett.

Lapunk kimondottan módszertani folyóirat lévén, ez egyetlen rendszerbe foglalt didaktikával részletesebben foglalkozunk; tesszük ezt azért is, mert a jeles művet az érdekelt pedagógiai körökben is sokan nem ismerik. Ismertetésünket két részben közöljük. Az első részben a mű felépítését jellemző irányelvekről s az u.n. alkotó munka szolgálatába állított nevelő tárgyak módszertanáról szólunk; a II. részben pedig Nagy László művén keresztül a többi tárgy módszertani kérdéseit tesszük ismertetésünk tárgyává.

I.

Nagy László didaktikáját »az egész tanulmányi rendnek gyermekfejlesztési alapon való felépítése jellemzi«.

A hivatalos tantervek az osztályok részére szakok szerint sorolják fel a tanítás anyagát és módszerét. Viszont gyermektanulmányi szempontból az a helyes, ha minden fejlődési ciklusnak más tanterve van. Minden ciklus külön lélektani céllal külön problémát old meg, külön pedagógiai eszme szolgálatában áll és a fejlődés szakaszai szerint más-más módszerrel dolgozik.

A régi didaktika a rendszert és a tantárgyi érdeket, — a szakmát — tette a képzés alapjává, a gyermeki lélek fejlődésének érdekei fölé. Pedig az egyes nevelő tárgyak nemcsak a szaktudományt művelik, hanem hatásaikkal, helyes elvek alkalmazásával az egész individuumra hatnak és egymásba fonódva hozzák létre a gyermek személyiségének kifejlődését. A tanulmányi rendnek csak a gyermekfejlesztési elvek alapján való felépítése a helyes, mert az ilyen felépítés közel van a gyermek lelkéhez.

A tanítás anyagát és módszerét az alábbi irányelvek determinálják. Itt Nagy László a két fejlődési ciklusnak megfelelőleg külön sorakoztatja felléveit a 11—12 éves és külön a 13—14 éves tanulókra nézve.

a) A 11—12 éves gyermekeket testileg az izmok és csontok megerősödése jellemzi; lelkileg tapasztalatai bővülnek, a szintetikus elmei működések is akcióba lépnek. A testi és szellemi erők gyarapodása folytán már nem elégzik meg a tapasztalatok megszerzésével, hatni akar a természetre. Egyéni és társas életének szolgálatába akarja állítani a természeti tényezőket. Passzivitása aktivitássá alakul, az objektív érdeklődést a gyakorlati érdeklődés váltja fel. Főleg a gyakorlati foglalkozások érdeklik. A cselekvés és az érvényesülés lép előtérbe. A játékon át a tanuló a »munka határmegypjén« áll. Lelkivilágának főmozgatója a gyakorlati gondolkodás és tevékenység.

Ebben a korban az oktatás berendezésének alapja a gyakorlati munka. A munkaoktatás eszméje ebben a két osztályban érvényesülhet leginkább. Az egész oktatás a gyermeki munka szabályozója legyen. Az iskolai tanterem munkaműhelyekké alakuljanak. Domináns tárgyak: a természettudományi és matematikai tárgyak, továbbá a művészeti foglalkozások. Az önálló elméleti oktatás arra szolgál, hogy a gyermek gyakorlati foglalkozásait tudatossá, okszerűvé tegye. A tanulók erkölcsi nevelését a szociális tevékenység megszervezése mozdítja elő. Az erkölcsi normák felvétele a munkaközösségek megszervezése folytán gyakorlati úton történik. Az esztétikai érzelmek és képzetek kialakítása szintén nem önállóan, hanem a rajz, mintázás, szlőjd, orchesztikai és irodalmi oktatáson át folyik. Ebben a korban amilyen reális alapon nyugszik a gyermek társas élete, éppen olyan képzeleti még a felnőttek társas élete iránti érdeklődése. A történelem és irodalom tanítása segítik elő ezen társas erkölcsi és esztétikai irányú érdeklődést. Ezen tárgyaknál azonban a gyermekek aktivitásai, foglalkozásai inkább képzeletiek, mint reálisak. Az egész oktatást az élő beszéd, fogalmazás, rajz és mintázás szövik át és ezek érvényesülnek az egész tanításban.

Ezen fejlődési ciklus tárgyai: 1. Testnevelés. 2. Alkotó munka: természettan, vegytan, mértan, gazdaságtan, kézimunka, rajz, mintázás, szépírás, művészi betűvetés, munkatársulások. 3. Természettudományok — természetrajz, földrajz, természettudományi olvasmányok. 4. Számtan, 5. Történelem. 6. Magyar nyelv és irodalom — olvasás és irodalom, élő beszéd, fogalmazás, nyelvtan, helyesírás. 7. Ének. 8. Idegen nyelvek.

b) A következő fejlődési ciklusba a 13—14 éves gyermekek tartoznak. Ez a pubertász korszaka. A változás testi és szellemi életükre kihat, megerőlteti szervezetüket, értelmüket és akaratukat gyengíti, kedélyéletük izgott. Az idegrendszer nyugtalansága a fegyelemtartást megnehezíti. Bár az érdeklődés és az értelmi működés iránya sokat nem változik, mégis a külvilággal való gyakorlati foglalkozás mellett a gyermek érdeklődése már kezd belső lelki élete felé fordulni. Sok gyermeket meglep az olvasási láz és a moziba járás szenvedélye. A konkrét irány mellett az elvont irányú gondolkodás fejlődése is megindul. A gyermek szintetikus elmeműködése is neki lendül. A tanuló, főleg a természettudományi tárgyaknál képes már a szakszerűség felé hajlani. Szaktanítás tulajdonképpen csak ebben a két osztályban indulhat meg. Nagy változáson megy azonban át a tanuló erkölcsi élete. A nemi élet szava már csirájában van. Erkölcsi akarata és ellenállása meg-

gyengül, szuggerálható. Vágyai, idegizgalmai nyugtalanítják. Vigyázni kell a környezet és a barátok befolyására. Fellépnek bizonyos atavisztikus ösztönök. A társadalmi helyzetének felfogásában is változás áll be. Vonzódik már a nagy társadalom felé. Nagy tettek, a hősiesség, titokzatosság és miszticizmus izgatják. Vigyázni kell ebben a korban a gyermekre. Ez az erkölcsi gyermekvédelem kora, melyre egyaránt köteles iskola és társadalom. Az iskola feladata e korban, hogy a tanulót a tiszta erkölcsiség színvonalára emelni törekedjék, az iskolának kell megmutatnia a gyermeknek azt az utat, mely őt tévelygések nélkül vezeti át a társadalom felé. Fontos itt a tanuló önszemléltre való nevelése, ennek külön tárgya az emberismeret, a gyermeknek már ezen a fokon meg kell ismernie testi és lelki életének funkcióit. Fel kell ismernie azokat a gyakorlati és ideális kapcsolatokat, melyek őt a természethez és a társadalomhoz kapcsolják. E korra esik az egyéniség első kibontakozása, melynek kifejlődésére csak értékes hatásokkal működhetünk közre.

Ezen fejlődési ciklus tárgyai: 1. Testnevelés. 2. Alkotó, produktív munka — kézimunka, háztartási és gazdasági gyakorlatok, rajztanítás, mintázás. 3. Természettudományok — természettan, vegytan, technológia. 4. Az ember. Az ember testi élete. Az ember lelki élete. Gazdaságtan, háztartástan. Földrajz. A társadalom élete. Történelem. 5. Általános jellegű tárgyak. Számтан és mértan. Magyar nyelv és irodalom — iskolai olvasókönyvek, ifjúsági könyvtárak, a szellemi szórakoztatások, stilisztikai és irodalmi ismeretek, az élő beszéd, fogalmazás. 6. Ének. 7. Idegen nyelvek.

Az alkotó munkára való nevelés tárgyai.

a) *A 11–12 éves fejlődési ciklusban*, vagyis a középiskolai I–II. osztály tantervében a munka eszméje vezet. A tanításban ezen a fokon nem a fogalomalkotó és rendszerező ismeretnyújtáson van a hangsúly, hanem az ismeretek gyakorlati alkalmazásán. A munkaoktatás kétféle irányt kap, reproductív irányt, mely az elsajátított ismeretek kifejezésére és utánzására szolgál; itt arról van szó, hogy a tanuló megtanult ismereteit kézi alkotásával kifejezze. A második a produktív munka, mely a gyermeki fantázia megnyilvánulásainak eszköze. A reproductív munkákhoz főleg a természettan, vegytan és geometria, — a produktív munkákhoz a rajzolás, mintázás, kertészeti gyakorlatok, műhelymunka és a női kézimunka számítható. A gyakorlatban ez a kétféle munka egybesimulhat. A munka természete szerint van egyéni és kollektív munka. A női kézimunka, rajz és mintázás egyéni munkák; a gazdasági gyakorlatok, műhelymunka, mérések, fizikai és kémiai gyakorlatok viszont kollektív munkák. A szociális nevelés szempontjából különös gond a kollektív munkára fordítandó. Egy osztály keretén belül a csoportmunka a gyümölcsöző.

b) *A 13–14 éves fejlődési ciklusban*, vagyis a középiskolai III–IV. osztály tanulójánál a munkaoktatás más pedagógiai jelentőséget nyer. Az első fejlődési ciklusban az aktivitás volt a fő szempont. Itt már maga az előállítandó tárgy válik a tanítás céljává. A kollektív munka gyakorlásánál meg kell ismerkedniök a tanulóknak a munkafelosztás gyakorlatával is.

Az alkotó munka tárgyai a két fejlődési ciklusban.

1. *Fizika.* a) *Az I–II. osztályban.* Az anyag tudományos rendszer nélkül konkrét tárgykörökhöz, a tanulók érdeklődéséhez kapcsolódik. Ilyenek:

emelőgépek, gőzgépek, motorok, repülőgépek, vízvezetékek, kutak, testek esése, hajítás, forgás, keringés, időmérés, hangszerek, táviró, telefon, delejtű, hőmérő, a világítás stb. Elsősorban csak olyan eszközökről lehet szó, melyeket ők is elkészíthetnek, olyan kísérletekről, melyeket ők is megcsinálhatnak. Elméleti tudást csak annyit adunk, amennyi a megértéshez és a tárgyak elkészítéséhez szükséges. Alapelv a tanulók öntevékenysége, a megfigyelés, a probléma: Nagyobb munkákat — repülőgép, hídépítés, vasút, hegypályakészítés stb. — kollektív munkában kell előállítani. A munka kijelölésénél fontos a tanuló egyéni érdeklődése. *b) A III—IV. osztályban.* Ezen a fokon már nem a formális cél, a gyakorlati készség fejlesztése a főcél, hanem maga a tárgy iránt való érdeklődés felkeltése. A tanítás már megszerező, még pedig valamely tudományos, vagy még inkább didaktikai szempontból felépített rendszer alapján. A tanítás módszerében alkalmazkodik ahhoz az elvhez, hogy a tanulók érdeklődése ebben a korban még mindig konkrét irányú. A tanításban ugyan eljuttatjuk a tanulókat a tételkig és azok világos megfogalmazásához, fontos azonban, hogy a tanuló elsősorban a törvényhez vezető utat és a törvény gyakorlati alkalmazását lássa. Igen nagy gondot kell fordítani az anyag technológiai, gazdaságtani és egyéb gyakorlati alkalmazásaira. Jegyezzük meg, hogy a gyermekre nézve minden ismeret, melynek gyakorlati alkalmazását nem látja, érdektelen és értéktelen. Ki kell emelnünk a fizikai ismeretek társadalmi vonatkozásait is: gépek átalakító hatása a társadalomra, a munka és a gép viszonya, találmányok hatása a művelődésre. Fontosak a lélektani vonatkozások kiemelései is: az emberi elme szerepe a természet meghódításában, ugyanakkor az emberi erő és hatalom korlátoltsága a természet hatalmas erőivel szemben. A tanulók érdeklődése a csoportmunkákon belül elégíthető ki. Ezek nevelő hatása megbecsülhetetlen. Célszerű a munkakiállítások rendezése.

2. *Vegyten.* *a) Az I—II. osztályban.* Az anyag megválasztása és a tárgy módszere megegyezik a természettannál feltárt szempontokkal. Az első két osztályban csak azt nyújtjuk, ami a mindennapi élethez és a gyermek tapasztalatához közel esik. Ilyenek: az égési és erjedési folyamatok, víz, levegő, mészke, néhány fontosabb só ismertetése stb. Ne sokféle jelenséget érintsünk, hanem a tárgyalt anyag részletes feldolgozására törekedjünk. A gyermek érdeklődését tanításunknál itt is vegyük figyelembe. *b) A III—IV. osztályban.* Ezen a fokon, mint a fizikánál, a vegyten tanítása is az előző ciklus munkaoktatásán épül fel. De itt már a tárgy iránt, mint önálló tudomány iránt való érdeklődés felkeltése a fő cél. Valamely helyesnek megállapított didaktikai vagy tudományos irányú rendszerezés alapján logikailag is kiképzett ismeretanyag gyűjtésére törekszünk. Itt az a fontos, hogy a tanuló a törvényhez vezető utat tisztán lássa. Fontos továbbá a gyakorlati vonatkozások kiemelése. A technológiai, gazdaságtani és egészségügyi vonatkozások a vegyten tanításában is hangsúlyozandók. A kísérleti eszközök összeállításában a tanulók is résztvesznek. A vegytani ismeretek emberi, társadalmi, és lélektani vonatkozásai e tárgynál is kiemelendők. A tanulók érdeklődése itt is a csoportmunkákban nyerhet kielégülést.

3. *Mértan.* *a) Az I—II. osztályban.* Ezen a fokon a geometria tanítása elsősorban szintén a foglalkoztatás szolgálatában áll. Nem a fogalomnyújtás, de a cselekedtetés a főcél. A tanítás kiindulópontja minden esetben egy

konkrét tárgy, a tárggyal való foglalkozás eredménye az új geometriai ismeret, a további befejező cél pedig a szóbanlévő tárgynak utánzó vagy produktív előállítás. A tárgy tanításánál a következő főszeponok jönnek számításba. Cselekvő szemlélések, elemzések és összehasonlítások a geometriai fogalmak megismerésére, továbbá esztétikai és célszerűségi szempontok megállapítására. Szabadkézi rajz a szerzett ismeretek kifejezésére és a szerkesztések rajzolására. Pontos szerkesztések előirt feladatok kivitelére. Konkrét tárgyak, idomok elkészítése, felhasználva a papirhajtogatást, karton-agyagfa- és lombfűrész munkákat. További szempont az alakok feldíszítése és kombinálása. Előjönnek a tárgy körében a méréseknek összes fajtái, még pedig valóságos mérőeszközökkel a tanteremben, udvaron, a kertben, mezőn és a háztartás körében. Becslés és korrekció. A tárgy erősen kooperál a szlőjddel és a számtannal, továbbá a többi tárggyal is, így elsősorban a rajzzal, agyagmintázással, fizikával és gazdaságtannal. A tulajdonképpeni mértani oktatás csak a szétszórt ismeretek rendszerezésére való. Az anyag tanításának sorrendjét a foglalkozások nehézsége és összetettsége alapján állapítjuk meg. Nagy jelentősége van itt is a tanulók önmunkásságának és a csoportmunkának. b) *A III—IV. osztályban.* Ebben a ciklusban a tárgy tanítása nem marad meg a gyermeki munka alárendelt eszköze gyanánt, hanem a számtan tanításához kapcsolódva, már mint önálló tárgy szerepel. Míg az előző ciklusban főleg az alakok milyenségével, most főleg az alakok mennyiségi viszonyaival foglalkozunk. A mértan tehát szorosan a számtanhoz kapcsolódik. A rendszeres tárgyalásnál mellőzzük a dedukciós eljárásokat. Ezen a fokon az absztrakt fogalomnyújtás lélektanilag még mindig indokolatlan. Igen fontos szerep jut a mérések, szerkesztések mellett az ábrázolásoknak. Az ábrázolások azonban megfigyeléseken és ne a vetítés törvényeinek elvont alkalmazásaival történjenek. A mértan sokoldalú kapcsolatai miatt egyetemes jellegű tárgynak tekinthetjük. Jó tanítás mellett a tanulók nagyon szeretik. A mértan a rajz és számtan tanítással való kapcsolata mellett a szlőjdben, a természetben, a vegytan tanításánál is alig mellőzhető. Szerepel a tanulók gazdasági munkájában is. Széleskörű alkalmazása dacára is a mértan anyaga bizonyos megadott keretekben mozogjon, bár a tananyag megválasztásánál elméleti rendszerezések kevésbé jöhetnek számításba. A tárgyalandó anyag csoportjai. Az idomok szerkesztésének egyszerűbb esetei, az egybevágóság és analógia alkalmazásával. Az idomok távlati elváltozásai, ábrázolásai, felhasználásaik díszítési célokra. A magyar népies motívumok alkalmazása. Mérések, kerület- és területszámítások, kertművelési és földmérési alkalmazásuk. Testek előállítás pontos hálózat alapján. Testek látszati ábrázolása. Alap-homlok-metszetrajz. Térfogatszámítások és azok próbái. Grafikus szemléltetések. A módszeres eljárásban mindig két mozzanat kapcsolódik egymáshoz: az ismeretszerzés és alkalmazás. Az alkalmazásnál kitérünk a szerkesztésekre, számműveletek végrehajtására, gazdasági alkalmazásokra, grafikus szemléltetésekre, látszattani megfigyelésekre és végül esztétikai ítéletekre és díszítő alkalmazásokra. Az alkalmazás szempontjai természetesen kapcsolatban vannak a felvett problémával. Fontos a tanulók öntevékenysége, az ellenőrző próbák gyakori figyelembevétele. A tanulók egyénisége a csoportmunkáknál mutatkozik meg s lesz

fejlődésképes.

4. *Gazdaságtan. a) Az I–II. osztályban.* A tanuló érdeklődése a gazdaságtan iránt természetszerű. Módot ad a tanulónak, hogy erőt a természeti erőknél kipróbálja. Szeretettel fordul a tanuló a mezőgazdaság, az állattenyésztés, kertművelés és virágtermelés felé. A gyermek úgy szereti az általa gondozott növényt, mint saját gyermekét. Ugy tekintjük a gazdálkodást, mint a gyermek legkedvesebb foglalkozását. E fokon elsősorban, mint nevelési tényező fontos, csak azután jön a hasznossági szempont. Az állatok gondozása, virágcserepművelés, a városban is könnyen megvalósítható. Általában elsősorban a veteményes kert, virágtermelés, selyemhernyó és baromfitenyésztés jöhet számításba. Leányiskolában a mosás, takarítás, egyszerűbb éledelek és konzervek készítése. A munkálatoknál fontos szempont az okszerűség és tervszerűség felismerése. Nagyban ad alkalmat a kollektív munkára. Az elméleti oktatás teljes mértékben a gyakorlatokhoz simuljon. A tanuló legyen tisztában a termelő munkanemek idényszerű csoportosításával. Nagyon vigyázzunk arra, hogy a gazdasági munkálatok ne vegyék igénybe nagyon a tanulók fizikumát. Ha a tanulók a gyakorlati munka elvégzésében csak a fizikai munka fáradalmait érzik, alkalmat adunk a tárgy iránti ellenszenv kifejlődésére. *b) A III–IV. osztályban.* Ezen a fokon a gazdaságtani és háztartási gyakorlatok már nagyobb programot kívánnak megoldani. Jól berendezett gyakorlóterületek és háztartási helyiségek kellene ehhez. Az oktatás felöleli a gazdálkodásnak és háztartásnak minden ágát: a kertészeti és mezőgazdasági növénytermelést, állattenyésztést, főzést és egyéb háztartási munkákat. A tanulók kapjanak betekintést a gazdasági munkálatok összes ágaiba, de egyéni érdeklődésük szerint csoportmunkával intenzíven csak abban a gazdasági munkanemben vegyenek részt, melyet szeretnek. Így egyik csoport főleg a méhtenyésztésben, a másik selyemhernyótenyésztésben, baromfiak gondozásában, főzésben stb. A gazdasági oktatás az egyes vidékenként simuljon a lakosság ottani főfoglalkozásához. A tanterv mindig a vidék szükségleteinek figyelembevételével állítandó össze. A tárgy módszerében ügyelni kell arra, hogy az elméleti oktatás és a gyakorlati munka között legyen meg az okszerű kapcsolat. A tanuló minden munkájában legyen meg a tudatosság, a helyes felfogás a munka céljáról és kiviteléről. A gazda a kézimunka nélkül alig boldogulhat. A gazdasági eszközök javítása és az egyszerűbb eszközök elkészítése a gazdaságtannak a szülődoktatással való kapcsolatát teszik indokolttá.

5. *Kézimunka. a) Az I–II. osztályban.* Kimondott műhelymunka. A cselekedtető oktatás megvalósításának *nagy segítő eszköze*. A műhelymunka pedagógiai berendezésénél fogva kétféle: kötött (reproduktív), inkább a munka technikájának gyakorlására; szabad, alkotó (produktív) munka, a gyermeki képzelet útján. Ez utóbbi azonban ezen a fokon még inkább játékszerű, mint művészi jellegű. Fontosak az esztétikai szempontok. (Formák, színek, színhatások.) Több ága van: famunkák-asztalosmunka, fafaragás, játékkészítés, lombfűrészelés; papírmunka- kartonmunka, könyvkötés; fonómunka- kalapkészítés, kosárfonás; vasmunkák- kalitkakészítés; agyagmunka, cserepesmunka. Virágkészítés, Leányok részére a ruhavarrás, szabás, foltózás; díszmunkák-babakészítés, babaruhavarrás, kötés, horgolás. A tanterv-

be azokat az anyagokat vesszük fel, melyeket az iskola társadalmi helyzete megkíván, de számba kell vennünk a munkanemeknél a tanuló egyéni érdeklődését is. Az egyéni tehetség foka és minősége dönti el, hogy az egyes tanulóktól milyen munkát kívánjunk. Egyik tanuló technikailag, a másik művészileg alkotott nagyot. *b) A III—IV. osztályban.* Ebben a fejlődési ciklusban a kézimunka tanításának anyaga lényegében az előző két osztály anyagával azonos. Más azonban némileg az oktatás célja és módszere. Míg az első ciklusban az alaki célok és az aktivitás elve a fontos, addig a felső két osztályban — még pedig a mindennapi használhatóság szempontjából — maga a tárgy lesz az oktatás célja. Közelítse meg a tanítást a technikai és művészi ipar területét. A munkálatok kiadásánál vegyük számba a tanulók egyéni képességét, hajlamát. Egyik tanuló csak a hasznos tárgyak technikai kivitelére lesz képes, a másiktól már művészibb teljesítményeket is várhatunk. A munkafelosztás elve a kollektív munkánál megvalósítandó, ismerjék fel a tanulók a munkafelosztás gyakorlati jelentőségét. A munka gyakorlata mellett hívjuk fel a tanulók figyelmét a munka ipari-, művészi-, közgazdasági és társadalmi értékére. A tanuló munkája úgy a munka célját, mint technikai kivitelét illetően legyen öntudatos. Szabatos rajz, pontosság legyen az irányadó. Tág teret kell nyújtunk a tanuló alkotó fantáziájának a megnyilvánulására is. Tervezés, díszítés lehetőleg mindig a tanuló önálló munkájához kapcsolódjék.

6. Rajz. a) Az I—II. osztályban. A rajz, mint kifejező eszköz, a modern iskolákban az összes tárgyak tanításában szerepel. Mint képzeleti rajzolás, a gyermek fogalmazásai és mesemondásai alapján; mint szemléletből és emlékezetből való rajzolás a természettudományokban és mértanban; mint szerkesztés és díszítőrajzolás, a kézimunkában és mértanban. Általában megkülönböztetünk öntudatos és ösztönszerű rajzolást. Az első főleg a rendszeres rajztanítás tárgya, a rajztechnikák kifejlesztésére, formák, színek kifejezésére. A második minden tárgyban előfordul, a tanuló képzeleteinek és érzéseinek kifejezésére és érvényesítésére. A két rajzolási mód egyenlően fontos, a kettő között állandó kapcsolat tartandó. Megkülönböztetünk továbbá objektív és művészi irányú rajzolást. Az előbbi főleg a tantárgyak tanításában szerepel. Célja az ismeretrögzítés és emlékezetbevétele. A művészi irányú rajzolás: szép formák, színhatások keresése a rajztanítás külön feladata. Rendszeres munka kell ahhoz, hogy a tanulókat megtanítsuk gyönyörködni az alakok, a tárgyak szépségében.

A tanulók szokják meg a maguk erejéből való dolgozást. Az emlékezet és képzelet fejlesztésére igen alkalmasak a díszítő tervezések, a tanulók által megismert motívumok alapján. Nagy súlyt helyezünk a magyar népies díszítésekre. Különösen a kézimunka tanításával kapcsolatban van erre nagy alkalom. Igen fontos nevelői elv az egyéni képességek felismerése, főleg a tehetségek továbbfejlesztése céljából. *b) a III—IV. osztályban.* Ezen a fokon a rajztanítás anyaga lényegében ugyanaz, csupán az oktatás szempontjai módosulnak. Számbaveendő, hogy a rajzolási készség megítélése ebben a korban már objektív lehet. Némileg tisztán látható már az is, hogy a gyermek a művészi-alkotó, a szerkesztvealkotó, a természethűen rajzoló vagy a másoló tipushoz tartozik-e. A tanár a rajztanítást ezen a fokon már ezen egyéni különbségek alapján végezze. A tanulók azért tipuskülönbősé-

geik alapján külön csoportokba osztandók s a csoportokon belül bizonyos megengedett mértékben tipikus sajátágaiknak megfelelő irányban oktandók. Túlzások azonban kerülendők, mert a rajztanításnak lényegében egyetemés jellegűnek kell lennie. A rajztanítás másik célja ezen a fokon az esztétikai szempontok intenzívebb felkarolása. Ismerjék meg a tanulók az iparművészeti és magyar népművészeti tervezések elemeit, egyes klasszikus festmények reprodukciói alapján lebbentsük fel előttük a festőművészet fátyolát. A művészi alkotások szemlélete alkalmat ad tartalmi elemzésekre, az erkölcsi hatások mélyítésére, esztétikai kompozícióra és a színhátások és rajztechnikák felismerésére. Az iskolának a népművészeti és festőművészeti tárgyakból legyen megfelelő gyűjteményük.

7. *Mintázás.* a) *Az I—II. osztályban.* Az agyagmintázás e fokon, mint kiváló segédeszköz, kifejezőmód jön számításba. Nagy boldogság és nagy érték az, ha a gyermek ujjai között ismeretének és képzeletének tárgyai megelevenednek. Mint három dimenziós ábrázolás rendkívül fontos a mértan, földrajz, történelem, olvasmánytárgyalás megjelenítő illusztrálására esetleges pálcika-, fa- és papírépítményekkel való kiegészítésekkel. Itt is fontos az esztétikai célok hangsúlyozása, a formák és formaszépségek meglátása, felismerése. A mintázások alkalmával érezze a tanuló az alkotás gyönyörűségét. Az agyagtárgyakat égessük ki s lássuk el színhatásokkal. b) *a III—IV. osztályban.* Ezen a fokon a tanulók már megszerzett készsége tovább gyakorlandó. Módszerben itt az a változás, hogy ebben a ciklusban tekintettel vagyunk a tanulók képességeire s az oktatás irányát a tanulók képességeinek figyelembevételével adjuk meg. Esztétikai és formaszépségük fejlesztésére ismerjék meg az iparművészeti-, szobrászati és építészeti alkotások szépségeit. Legyen az iskolának ilyen művészi kép- és modellreprodukciókból álló gyűjteménye. A formaszépségek mellett éreztessük meg a tanulókkal a művészi alkotásokkal kifejezett erkölcsi és eszményi tartalmat.

8. *Szépírás és művészi betűvetés.*

A folyó szépírás gyakorlása mellett rávezetjük a tanulókat a művészi betűk és keretdíszítések tervezésére. Tervezzenek díszített betűket írófüzeteikre, kézimunkáikra, adott geometriai formákra és egyéb gyűjteményeikre és alkotásaikra.

A fentiekben Nagy László idézett gyermekfejlődéstan műve alapján ez alkalommal didaktikájának lélektani elveit és az u. n. (produktív) alkotó munkára való nevelési tárgyak főbb módszertani gondolatait ismertettük. A következőkben a többi tárgyak módszertanáról szölvünk és rövid áttekintésben megállapítjuk, hogy az u. n. munkaiskolai metodikai elvek mennyi termékenyítő gondolatot vehetnek át a jeles műből.

(Kratofil Dezső)

F. X. Eggersdorfer: Jugendbildung. Allgemeine Theorie des Schulunterrichts. 4. kiadás. Kösel und Pustet, München 1933. 444 l. Ára kötve 16.50 M.

Eggersdorfer könyve a didaktika általános részének korunk színvonalán álló tudományos rendszerezését nyújtja. Mindenre kiterjedő alapossága, az egyes problémák tárgyalásánál a múlt és jelen pedagógusainak megszölváltatása, a lélektani alapvetés és hatalmas irodalmi anyaga e művet német